

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ІЩУК ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.9 (477)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Литвак Олег Михайлович.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Корнякова Тетяна Всеволодівна,
Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара,
завідувач кафедри адміністративного і
кримінального права юридичного
факультету;

доктор юридичних наук, професор
Ємельянов Вячеслав Павлович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, професор кафедри
міжнародного права факультету
міжнародних економічних відносин та
туристичного бізнесу;

доктор юридичних наук, доцент
Бабенко Андрій Миколайович,
Одеський державний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
кримінального права та кримінології.

Захист відбудеться 2 грудня 2016 року о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 1 листопада 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси докорінної зміни національної державності, що відбуваються в останнє десятиріччя, істотним чином торкнулися сфери правоохоронної діяльності. Стан і рівень злочинності в Україні, тенденції її розвитку змушують вчених і практиків щоразу звертатися до пошуку шляхів активізації боротьби з нею.

Еволюція злочинності відбувається такими стрімкими темпами і набула таких форм, що привернула увагу правоохоронців не тільки в нашій країні, а й за кордоном. Як відзначають багато кримінологів, головною особливістю сучасної злочинності є не її кількісні коливання й темпи зростання або зниження (хоча і це дуже важливо), а суттєві якісні зміни. Основними з них є: посилення корисливої мотивації кримінальної поведінки; географічний перерозподіл злочинності, викликаний концентрацією кримінальної активності навколо великих фінансово-промислових угруповань, сфери фінансів, у тому числі нелегальних, можливості швидкого їх обороту та отримання надприбутків; нові тенденції в організованій злочинності (зрощування організованих злочинних груп насильницької спрямованості з групами, які вчиняють злочини у сфері економіки, створення власних легальних силових і контррозвідувальних структур на базі підприємств приватної охоронної та детективної діяльності, широке використання у злочинній діяльності досвіду і знань фахівців, у тому числі з правоохоронних органів та ін.); поява нових видів злочинної діяльності (створення незаконних збройних формувань, тероризм, політичний екстремізм кримінальної спрямованості, кіберзлочинність тощо).

Швидкозмінювані соціально-політичні та економічні умови, а також кримінальна ситуація у нашій країні, що різко погіршилась в останні два роки, привели до необхідності розширення компетенції органів кримінальної юстиції в питаннях забезпечення кримінологічної безпеки. Особливо це стосується їх діяльності при ускладненні кримінологічної обстановки і в надзвичайних ситуаціях, що знайшло відображення в офіційній позиції держави, вираженій у низці виданих останнім часом правових актів. У них, зокрема, наголошується, що пріоритет у досягненні цілей протидії злочинності та усуненні зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України належить її правоохоронним органам, які повинні мати відповідні сили, засоби та органи, здатні виконувати спеціальні завдання.

Такі зміни в характері та змісті завдань і функцій правоохоронних органів вимагають не менш істотних перетворень і в їх організаційній структурі, а також в організації управління кримінологічною діяльністю у сфері протидії злочинності. Інакше кажучи, до системи управління протидією злочинності висувуються нові вимоги, що й обумовлює необхідність її постійного удосконалення. Обґрунтування відповідних пропозицій є однією з найбільш важливих задач юридичної науки. Значущість цієї проблеми для розвитку систем соціального управління, до яких належать і органи прокуратури, обумовлює необхідність проведення комплексних наукових досліджень із метою розробки

нових підходів і конкретних заходів з удосконалення окремих напрямів діяльності цих органів.

Актуальність порушеної проблематики обумовлена насамперед нагальною необхідністю відтворення системи запобігання злочинам як неодмінної умови зниження гостроти кримінальної ситуації, що склалася у країні. Займаючи особливе місце у системі правоохорони, прокуратура має відігравати провідну роль у корінному покращенні використання антикриміногенного потенціалу правоохоронних органів, діяльність яких у боротьбі зі злочинністю вона координує. Однак значення кримінологічної діяльності прокуратури (як на організаторському, так і на виконавському рівнях) недооцінюється і в науково-доктринальному плані, і серед практичних працівників. Немає ясності у вихідних, концептуальних питаннях, що стосуються цілей та завдань, місця і ролі прокуратури у системі протидії злочинності. Крім того, практичні основи кримінологічної діяльності органів прокуратури у контексті соціально-економічних та політичних умов, що істотно змінились, оновленого законодавства, нової кримінальної ситуації залишаються мало дослідженими. А без цього неможливо забезпечити якісно новий, продиктований об'єктивними параметрами соціальної та кримінальної ситуації рівень кримінологічної діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності.

У широкому сенсі питанням удосконалення систем кримінологічної діяльності присвячені праці багатьох вчених в різних сферах гуманітарного знання – філософському, юридичному, управлінському, соціологічному, психологічному, економічному та ін. У зв'язку з цим варто згадати про таких вчених, як Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, С. С. Алексєєв, О. М. Бандурка, І. Л. Бачило, В. Т. Білоус, Ю. П. Битяк, Є. М. Блажівський, М. М. Бурбика, М. Г. Вербенський, С. Ю. Віцин, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, І. П. Голосніченко, В. М. Горшенєв, Л. М. Давиденко, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, А. І. Долгова, В. В. Долежан, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, Д. А. Керімов, С. В. Ківалов, Л. В. Коваль, М. І. Козюбра, І. М. Козьяков, А. М. Колодій, Т. В. Корнякова, О. М. Костенко, М. В. Косюта, В. М. Кудрявцев, В. В. Лазарєв, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. В. Лунєєв, Г. В. Мальцев, М. І. Мельник, С. С. Мірошніченко, В. С. Нерсисянц, Н. М. Оніщенко, М. П. Орзіх, В. М. Попович, Є. М. Попович, П. М. Рабінович, О. Ф. Скаун, В. В. Сухонос, Ю. А. Тихомиров, П. Л. Фріс, Ю. С. Шемшученко, О. О. Юхно, М. К. Якимчук, О. Н. Ярмиш та ін. Однак більшість науковців розробляли один або декілька фрагментів порушеної проблематики, не вирішуючи проблему в комплексному, інтегрованому вигляді. Натомість особливістю саме кримінологічного підходу до аналізу даного різновиду соціальних систем є прагнення до удосконалення, яке ми розглядаємо як іманентно властиву внутрішню ознаку організованих систем.

Означені обставини зумовили актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженій Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від

03.03.2016 р.; темі наукових досліджень кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014 – 2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (державний реєстраційний номер 0113U008195). Дослідження узгоджується з Концепцією реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209-р; Концепцією реформування кримінальної юстиції України, затвердженою Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008 та рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеним в дію Указом Президента України від 16.06.2015 р. № 341/2015.

Тема дисертації затверджена вченою радою Національної академії прокуратури України 25 жовтня 2013 року (протокол № 2); перезатверджена вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 26 січня 2016 року (протокол № 1).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання прокуратурою завдань у сфері протидії злочинності дослідити специфіку здійснення нею кримінологічної діяльності, а також визначити шляхи її удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні *задачі*:

- дослідити феноменологічні засади протидії злочинності;
- проаналізувати місце і роль прокуратури як суб'єкта протидії злочинності;
- надати характеристику діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності;
- вивчити реалізацію кримінологічної політики держави в діяльності органів прокуратури;
- визначити пріоритети та рівні кримінологічної діяльності органів прокуратури;
- систематизувати принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури;
- дослідити наукові засади управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури;
- розглянути наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу органами прокуратури;
- проаналізувати координацію органами прокуратури діяльності суб'єктів протидії злочинності та інші форми взаємодії з ними;
- вивчити проблеми реалізації кримінологічної функції органами прокуратури при здійсненні прокурорського нагляду;
- надати характеристику кримінологічної діяльності органів прокуратури в системі правового виховання населення і посадових осіб;
- визначити ефективність кримінологічної діяльності органів прокуратури;

- дослідити структуру механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури;
- вивчити інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності органів прокуратури;
- на підставі проведеного дослідження сформулювати рекомендації із удосконалення теоретичних засад протидії злочинності та підвищення ефективності практики кримінологічної діяльності органів прокуратури.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають в процесі організації та здійснення прокуратурою України протидії злочинності.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, що дає змогу розглядати правові, функціональні, організаційні та процедурні аспекти протидії злочинності у їх розвитку, взаємозв'язку та взаємовпливові.

На даному методологічному фундаменті у дисертації застосовуються окремі наукові методи пізнання. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат теорії протидії злочинності (підрозділ 1.1), визначено сутність, особливості та значення кримінологічної діяльності (підрозділи 2.1, 4.2). Із використанням системно-структурного методу досліджено кримінологічну діяльність органів прокуратури та її організацію (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1–2.4). Системно-функціональний метод застосовано для вивчення проблем у здійсненні кримінологічної діяльності органами прокуратури на сучасному етапі їх функціонування (підрозділи 3.1–3.4). Історико-правовий та логіко-нормативний методи використано для ретроспективного аналізу еволюції нормативно-правових засад організації та здійснення кримінологічної діяльності органів прокуратури, цілей завдань та принципів здійснення прокурорського нагляду (підрозділи 3.1–3.4). Метод порівняльно-правового аналізу юридичних норм та практики їх застосування використано під час аналізу правових засад протидії злочинності, координації та взаємодії між окремими суб'єктами системи, а також для встановлення характерних рис відповідних елементів різнорівневих систем (підрозділи 1.3, 4.3). Соціологічні методи дослідження (анкетування, опитування тощо) використано для вивчення думки фахівців відносно розглянутих проблемних питань (підрозділи 1.3, 4.3). Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних напрямів удосконалення та оптимізації кримінологічної діяльності органів прокуратури (підрозділи 4.1–4.3, висновки).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології та кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади організації та здійснення кримінологічної діяльності органів прокуратури. Дисертант звертався також до законодавства деяких зарубіжних

держав, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів може бути використано в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення 1220 кримінальних проваджень про корисливо-насильницькі злочини; 112 матеріалів – листування органів досудового слідства з прокуратурою і судом про виявлення та усунення порушень закону; 61 програмного рішення органів влади з питань протидії злочинності та профілактики злочинів; узагальнення результатів прокурорської, слідчої та судової діяльності за 2013 – 2015 роки; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації та інших правоохоронних відомств за 2005 – 2013 роки, а також результати узагальнення проведених анкетувань та опитувань 236 працівників органів прокуратури Харківської, Сумської, Херсонської, Київської та Дніпропетровської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою спробою комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні опрацювання виявити, описати і пояснити феномен кримінологічної діяльності органів прокуратури, спрогнозувати тенденції її трансформації та забезпечити суб'єктів превентивної діяльності прикладним знанням, здатним адаптувати їх систему до викликів сьогодення, яким притаманні наростання суспільних протиріч, суттєве ускладнення криміногенної обстановки за рахунок інтенсифікації як традиційних загроз, так і кримінальних практик, що відтворюються у сфері забезпечення національної безпеки, набуття ними гібридних, змішаних форм. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- сформульовано поняття кримінологічної діяльності органів прокуратури як інтегрованої в єдину систему протидії злочинності сукупності функціональних елементів (засобів, форм і видів діяльності), за допомогою яких суб'єкт впливає на фактори злочинності, досягаючи тим самим результативного виконання визначених для органів прокуратури завдань і функцій. Її складають правозастосовна, юрисдикційна, правоустановча, правороз'яснювальна, правонаділяюча і наглядова діяльність, інтегративним фактором для яких є цільова спрямованість на комплексне забезпечення безпеки в соціумі;

- у результаті аналізу даних статистичної звітності про стан протидії злочинності, корупції та прокурорсько-слідчу роботу на території України у 2013 – 2015 роках та їх порівняння із відповідними показниками за 2005 – 2012 роки констатовано, що характер загроз від злочинності є цілком очевидним: вона чинить потужний дестабілізуючий вплив на суспільно-політичне життя, економічну і фінансову системи держави та в цілому на її розвиток; у суспільстві в широких масштабах відбувається віктимізація населення, криміналізація суспільних і державних структур, деформація суспільної й індивідуальної свідомості, поширюється правовий нігілізм, що охоплює широкі верстви населення і державний апарат;

– здійснено комплексну класифікацію рівнів кримінологічної діяльності органів прокуратури фасетним способом, в результаті чого на підставі чотирьох критеріїв (поєднання елементів на основі постійної взаємодії та взаємозалежності, утворення цілісної єдності компонентів, наявність інтегративних елементів або їх атрибутів, спільний характер діяльності для отримання фокусного результату) виділено дванадцять їх різновидів;

– сформульовано поняття механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури як системи правових норм і відносин, суб'єктів та об'єктів застосування цих норм, що характеризує спрямованість, способи і засоби діяльності органів прокуратури щодо всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності й створення гарантій досягнення цілей органів прокуратури;

– визначено основні вектори удосконалення кримінологічної діяльності органів прокуратури, зокрема: 1) кримінологічний моніторинг; 2) моделювання правового розвитку, експертиза законопроектів, правові експерименти; 3) правозастосування і нагляд за додержанням законності; 4) політика у сфері кадрового забезпечення реформування органів прокуратури; 5) правове виховання і правова освіта населення; 6) інформаційне забезпечення;

удосконалено:

– розуміння значення для теорії та практики протидії злочинності формування і реалізації кримінологічної політики органами прокуратури, адже у ній знаходить своє вираження воля суспільства, у формі політико-правових ідей втілюються основні засади організації і здійснення відповідної діяльності, визначаються пріоритети її гуманітарної, економічної і правозастосовної основи, створюються передумови для формування адекватних механізмів реалізації правоохоронного потенціалу й запровадження новітніх підходів з метою оптимізації та підвищення ефективності функціонування системи як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях;

– розуміння пріоритетів кримінологічної діяльності органів прокуратури як сфер, у яких криміногенна ситуація для відповідного організаційного рівня впливу складається найбільш несприятливо. Загальними пріоритетами кримінологічної діяльності органів прокуратури на сучасному етапі є питання боротьби з корупцією, тероризмом та організованою злочинністю, незаконним обігом зброї та наркотиків, злочинністю неповнолітніх, порушеннями податкового та митного законодавства, що потребують перегрупування та концентрації зусиль всіх правоохоронних відомств в регіональному розрізі;

– розуміння змісту управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури, яке передбачає: визначення цілей управління, розробку і прийняття відповідних рішень; розробку системи заходів, що забезпечують досягнення поставлених цілей, включаючи заходи щодо узгодження дій різних підрозділів органів прокуратури; організацію обліку виконання управлінських рішень, передбачених заходів, спрямованих на протидію, злочинності; контроль виконання управлінських рішень, коригування завдань при зміні соціально-політичних, економічних, демографічних та інших умов злочинності; регулювання процесів кримінологічної діяльності, передбачення відхилень від

раціонального шляху; аналіз і прогнозування явищ, пов'язаних з управлінням кримінологічною діяльністю органів прокуратури; виявлення нових потреб керуючої системи, невикористаних резервів, вивчення та впровадження передового досвіду; вироблення нових оперативних і перспективних управлінських рішень на основі аналізу та прогнозування; планування, координацію і взаємодію;

– розуміння ефективності кримінологічної діяльності органів прокуратури, що може бути визначена на макро- і мікрорівнях із застосуванням кількісних та якісних показників крізь призму нормативно-правового, інституційного та соціального аспектів правозастосовної діяльності;

дістало подальший розвиток:

– система аргументів на користь визнання прокуратури найважливішою ланкою правоохорони, якій іманентно властива функція протидії злочинності. За характером діяльності прокуратуру віднесено до спеціалізованих суб'єктів із законодавчо визначеним статусом, широкою (універсальною) компетенцією, що здійснює різнопланові (переважно правові) заходи на спеціально-кримінологічному рівні;

– підхід до систематизації принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури на підставі специфікації загальноорганізаційних, спеціальних і галузевих засадничих положень її організації та функціонування, що більш повно відображає сутність кримінологічної діяльності, а також призначення, повноваження, характер правових засобів і методів нагляду прокуратури за виконанням законів в державному механізмі;

– визначення пріоритетів кримінологічного моніторингу у діяльності органів прокуратури, що включає аналіз та оцінку найбільш актуальних для її функціонування питань, зокрема: криміногенної обстановки на всіх рівнях, ефективності законодавства, правозастосовної діяльності та правоохоронних практик, результативності програм державного, регіонального й місцевого рівнів з питань протидії злочинності, громадської думки;

– система аргументів на користь організаційної моделі координації дій правоохоронних органів у сфері протидії злочинності на чолі з прокуратурою, яка, враховуючи її правовий статус, здатна виступати організатором стратегічного управління кримінологічною діяльністю, не придушуючи самостійності інших учасників, не зачіпаючи їх прав, залишаючись при цьому органом нагляду за дотриманням законності в діяльності всіх правоохоронних органів;

– система аргументів на користь загального нагляду прокуратури, в основу яких покладено емпіричне дослідження його антикриміногенного потенціалу, можливостей в аспекті раннього запобігання злочинам та іншим правопорушенням, впливу на їх причини та умови;

– обґрунтування необхідності кримінологічної діяльності органів прокуратури в системі правового виховання населення і посадових осіб, що має вагоме значення для вирішення завдань протидії злочинності та запобігання злочинам (насамперед, щодо цілеспрямованого впливу на суб'єктивні причини та умови протиправної поведінки).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

– у науково-дослідній сфері ці результати, які в сукупності становлять цілісне знання про кримінологічну діяльність органів прокуратури, можуть бути основою для подальшої розробки відповідних проблем (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Кримінологічної асоціації України від 10 травня 2016 року);

– у галузі правотворчості висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері організації та здійснення кримінологічної діяльності органів прокуратури;

– у правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність процесів і процедур організації та здійснення кримінологічної діяльності органів прокуратури;

– у навчальному процесі матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика злочинів» тощо. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених автором та за його участю (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 25 травня 2016 року).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертантом на наступних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Ступенева професійна освіта у вітчизняному та європейському освітньому просторі» (м. Чернігів, 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 2013 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми господарського, адміністративного та кримінального права і процесу» (м. Донецьк, 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 2014 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розслідування злочинів (м. Київ, 2014 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, 17 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 4 статтях, опублікованих у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 5 працях апробаційного характеру.

Структура дисертації сформована відповідно до її мети, задач й охоплює вступ, чотири розділи, поділені на чотирнадцять підрозділів, висновки, список використаних джерел та додаток. Повний обсяг дисертації становить 399 сторінок. Основний текст – 354 сторінки. Список використаних джерел складається із 400 найменувань і займає 41 сторінку. Додаток розміщений на чотирьох сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність дослідження, стан наукової розробленості проблематики, визначаються зв'язки теми дисертації з науковими програмами, планами, темами, окреслюється методологічна платформа наукового пошуку, а також його мета, задачі, узагальнюється характеристика основних результатів тощо.

Розділ 1 «Методологічні основи дослідження кримінологічної діяльності органів прокуратури» складається з трьох підрозділів та присвячений визначенню вихідних доктринальних констант розуміння змістовної й процедурної сутності кримінологічної діяльності органів прокуратури як в аспекті складової системи протидії злочинності, так і в розрізі специфічної форми управління нею. У ньому дисертант аналізує поняття та природу кримінологічної діяльності, досліджує її різновиди, структуру, принципи та функції.

У *підрозділі 1.1 «Феноменологічні засади дослідження протидії злочинності»* відзначається, що протидія злочинності являє собою комплекс заходів щодо забезпечення безпеки охоронюваних законом інтересів громадян, суспільства і держави, який полягає в розробці та здійсненні системи цілеспрямованих заходів щодо перешкоджання виникненню причин злочинів, умов, що сприяють їх вчиненню, а також щодо виявлення, запобігання та припинення злочинів шляхом профілактики і запобігання. Разом з тим очевидно, що протидія містить у собі засоби, способи і прийоми, які застосовують не тільки правоохоронні органи, а й органи влади і місцевого самоврядування, громадські та інші організації, а також самі громадяни. Отже, до суб'єктів протидії злочинності слід відносити органи влади та місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, організації та фізичних осіб у межах їх повноважень (компетенції).

Цілями протидії злочинності є підвищення рівня захищеності особи, суспільства і держави в цілому, зниження рівня злочинності та утримання її на певному рівні (контроль), мінімізація і (або) ліквідація наслідків злочинної діяльності. Способами досягнення цілей протидії злочинності виступають як рання запобіжна діяльність, спрямована на виявлення і подальше усунення причин протиправної (злочинної) активності, так і боротьба зі злочинністю як така діяльність, що спрямована на виявлення, запобігання, припинення, розкриття та розслідування злочинів.

Протидія злочинності має системний характер, специфічні об'єкти і засоби превентивного впливу, а також може здійснюватися на різних рівнях – загальному, спеціальному та індивідуальному.

У *підрозділі 1.2 «Прокуратура як суб'єкт протидії злочинності»*, визначаючи місце прокуратури в системі суб'єктів протидії злочинності, зазначено, що прокуратура – найважливіша ланка правоохорони, якій іманентно властива функція протидії злочинності та іншим правопорушенням, навіть за умови неврегульованості цього питання у статусному законі. За характером функцій прокуратура є правоохоронним органом – спеціалізованим суб'єктом, для якого функція протидії злочинності є однією з основних. При цьому вказана функція органічно поєднується з іншими контрольними і правоохоронними

повноваженнями, а також керівництвом і координацією певних видів правоохоронної діяльності.

За критерієм нормативно-правового закріплення прокуратура є суб'єктом із законодавчо визначеною системою завдань і функцій, із широкою (універсальною) компетенцією, яка може бути розглянута за такими ознаками, як ступінь участі в організаційних процесах, управлінський потенціал, спеціалізація та спрямованість дій тощо. За часом функціонування прокуратура належить до традиційних суб'єктів протидії злочинності, що функціонують протягом тривалого часу.

Прокуратура як правоохоронний орган здійснює свою діяльність із протидії злочинності на спеціально-кримінологічному рівні. При цьому заходи протидії, залежно від побудови системи, компетенції та функцій органів прокуратури, можуть мати загальнодержавний, регіональний, місцевий та об'єктовий (галузевий) характер. За змістом вони є в основному правовими. Разом із тим, прокуратура бере участь у здійсненні організаційно-управлінських заходів протидії злочинності, а займаючись роботою з правової освіти і виховання населення, робить також певний внесок у реалізацію ідеологічних (культурно-виховних) заходів запобігання злочинам. Частина заходів протидії злочинності, які здійснює прокуратура, мають процесуальний характер, інша – непроцесуальний.

Серед видів профілактики в запобіжній діяльності прокуратури переважає загальна. Що стосується заходів індивідуальної профілактики як запобіжного впливу на конкретних осіб, схильних до вчинення злочинів, то вони у діяльності прокуратури застосовуються обмежено. Порівняно рідкісною є участь прокуратури, її посадових осіб у діяльності щодо запобігання заздалегідь обміркованим та підготовленим злочинам, а також припинення злочинів, які було розпочато. Остання форма в основному обмежується ситуаціями розслідування злочинів, нагляду за виконанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство, адміністраціями кримінально-виконавчих установ та деякими іншими випадками.

У підрозділі 1.3 *«Характеристика діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності»* проведений аналіз даних статистичної звітності про стан протидії злочинності, корупції та прокурорсько-слідчу роботу на території України у 2013 – 2015 роках та їх порівняння із відповідними показниками роботи за 2005 – 2012 роки дозволив констатувати, що характер загроз від злочинності є цілком очевидним: якщо для її контролю і боротьби з найнебезпечнішими її проявами не вживати ефективних заходів, то вона може спричинити потужний дестабілізуючий вплив на суспільно-політичне життя, економічну і фінансову системи держави та в цілому на її розвиток. Але особливо пагубний вплив злочинність чинить на населення. Підриваючи громадський порядок і громадську безпеку, вона породжує в людей почуття непевності й страху, повної незахищеності. У суспільстві в широких масштабах відбувається віктимізація населення, криміналізація суспільних і державних структур, деформація суспільної й індивідуальної свідомості.

Як соціальне явище злочинність становить загрозу кримінологічній безпеці. Однак розширення масштабів, прискорення динаміки її розвитку, зміна структури злочинності у бік підвищення питомої ваги особливо тяжких злочинів, що шкодять економічним інтересам держави і суспільства, являють собою протиправне посягання на конституційний лад, територіальну цілісність і суверенітет країни, збільшення масштабів насильницької злочинності – всі ці процеси створюють загрози, що виходять за межі кримінологічної безпеки.

Реалізація на практиці органами прокуратури покладених завдань у повному обсязі сприятливо позначається на соціальному кліматі у суспільстві, консолідує ключові структури, задіяні в боротьбі зі злочинністю, у досягненні системної, скоординованої діяльності. Це дозволить також задовольнити суспільні очікування результатами виконання прокуратурою функції забезпечення кримінологічної безпеки, захисту громадян від злочинних посягань. Певні позитивні зрушення в цьому напрямі встановлені в ході проведення програмованого опитування працівників прокуратури, 2/3 яких констатували наявність у їх регіонах позитивних змін у справі запобіжного впливу на злочинність та її причинний комплекс. 33% вказали на те, що регіональні органи влади, органи місцевого самоврядування стали приділяти більше уваги організації запобіжної роботи; 27% відзначили, що виникли і почали функціонувати нові суб'єкти запобігання злочинам; 27% вказали на прийняття регіональних та місцевих нормативно-правових актів, що регулюють у нових умовах протидію злочинності, а також участь громадян в охороні правопорядку; 24% відзначили відтворення традиційних громадських формувань профілактичної спрямованості.

Розділ 2 «Стратегія кримінологічної діяльності органів прокуратури» присвячений дослідженню форм кримінологічної діяльності органів прокуратури в системі протидії злочинності, а також виробленню науково-методичних засад відповідних практик.

У підрозділі 2.1 *«Реалізація кримінологічної політики держави в діяльності органів прокуратури»* зазначається, що кримінологічна складова є нерозривною частиною політики протидії злочинності, яка реалізується через систему законів, направлених на протидію і запобігання злочинності в цілому та її різновидів. Кримінологічна політика включає нейтралізацію об'єктивних і суб'єктивних чинників, що обумовлюють наявність злочинності в суспільстві, усунення недоліків та упущень в діючій в системі профілактики, нейтралізацію дії причин і умов, досягнення цілей у процесі виконання покарання, ресоціалізації осіб, звільнених із місць позбавлення волі.

Формування кримінологічної політики – це комплекс органічно взаємозалежних масштабних досліджень ситуації в країні, окремих регіонах з одночасним встановленням закономірностей економічного і соціального розвитку, його особливостей, кримінологічних закономірностей, характерних для даного періоду протидії злочинності, а також визначення механізму її реалізації в діяльності правоохоронних органів у формі керівних настанов. Реалізація кримінологічної політики – це втілення в життя розроблених і закріплених у законах і підзаконних актах цілей і завдань, концептуальних положень політики у

сфері протидії злочинності через діяльність правоохоронних органів та інших органів, до компетенції яких входить боротьба зі злочинністю.

Формування і реалізація кримінологічної політики органами прокуратури мають вагомe значення для теорії та практики кримінологічної діяльності, адже у ній знаходить своє вираження воля суспільства, у формі політико-правових ідей втілюються основні засади організації і здійснення відповідної діяльності, визначаються пріоритети її гуманітарної, економічної і правозастосовної основи, створюються передумови для формування адекватних механізмів реалізації правоохоронного потенціалу й запровадження новітніх підходів з метою оптимізації та підвищення ефективності функціонування системи як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

У підрозділі 2.2 *«Пріоритети та рівні кримінологічної діяльності органів прокуратури»* пріоритети кримінологічної діяльності органів прокуратури визначено як сфери, у яких криміногенна ситуація для відповідного організаційного рівня впливу складається найбільш несприятливо. Загальними пріоритетами кримінологічної діяльності органів прокуратури на всіх рівнях, як свідчить аналіз практики, є питання боротьби з тероризмом та організованою злочинністю, наркоманією, незаконним обігом зброї, злочинами в сфері економіки і фінансово-кредитній сфері, стану злочинності в середовищі неповнолітніх та її профілактика, порушення податкового та митного законодавства.

Основним критерієм пріоритетності певних напрямів кримінологічної діяльності органів прокуратури є стан і структура законності й злочинності в межах певної території, які встановлюються на основі всебічного аналізу злочинів, інших правопорушень, причин та умов, що сприяють їх вчиненню. На цій підставі до пріоритетів можна віднести такий напрям діяльності органів прокуратури як необхідність перегрупування зусиль на боротьбу з найнебезпечнішими й характерними для відповідного регіону злочинами (організована злочинність, тероризм, незаконний обіг наркотиків, торгівля зброєю, замовні вбивства, розкрадання певних видів, корупція тощо).

Як пріоритетні об'єкти кримінологічної діяльності органів прокуратури можуть виступати певні міста, райони, мікрорайони усередині адміністративно-територіальних одиниць, у яких склалася найбільш несприятлива криміногенна ситуація, що вимагає спільних і узгоджених зусиль низки або всіх наявних правоохоронних органів відповідного рівня, а також можливого залучення додаткових сил та засобів.

Виділення рівнів кримінологічної діяльності органів прокуратури відбувається з урахуванням наступних ознак: поєднання елементів на основі постійної взаємодії та взаємозалежності, утворення цілісної єдності компонентів, наявність інтегративних елементів або їх атрибутів, спільний характер діяльності для отримання фокусного результату. При цьому зміст останньої розкривається у наступних її рисах: системний характер діяльності як спільної соціальної діяльності людей, під час якої виникають цілком нові зв'язки; усвідомлення кожним суб'єктом діяльності (індивідом, групою) необхідності об'єднання зусиль і поява на цій основі колективного суб'єкта кримінологічної діяльності; за умови

розуміння спільноти як колективного суб'єкта діяльності з'являється реальна можливість вивчити всі її атрибути – потреби, мотиви, цілі, тощо.

Враховуючи це, запропоновано наступні варіації рівнів кримінологічної діяльності органів прокуратури. По-перше, за масштабом та спрямованістю виділено три основних рівня її здійснення. Перший – діяльність всієї системи органів прокуратури на рівні суспільства в цілому, другий – діяльність органів та підрозділів прокуратури на рівні окремих соціальних груп, третій – діяльність конкретних працівників цих органів та підрозділів на індивідуальному рівні. По-друге, за якістю об'єкту кримінологічного впливу органів прокуратури відповідна діяльність також характеризується трьома рівнями диференціації: на загальному рівні об'єктом впливу є злочинність як система; на рівні особливого – злочинність певного виду; на рівні окремого – злочинний акт конкретного індивіда.

У підрозділі 2.3 *«Принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури»* визначено, як закріплені у законі основні положення, у яких виражене державне призначення прокуратури, повноваження, характер правових засобів і методів нагляду за виконанням законів, й зазначається її місце в системі публічно-правових структур держави. Названі принципи можуть бути конкретизовані у контексті різних напрямів діяльності прокуратури. Таким чином, синтезуються принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури.

Уся їх сукупність поділена на загальноорганізаційні, спеціальні й галузеві, що більш повно відображає сутність кримінологічної діяльності прокуратури як органу, що входить до державного апарату у цілому, з одного боку, так і органу, що має свою, властиву безпосередньо йому специфіку. Отже, до принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури віднесено: законність; науковість; гласність; погодженість дій усіх учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам; доцільність запобіжних заходів та їх ефективність; самостійність у межах наданих повноважень при виконанні погоджених рішень, рекомендацій та проведенні кримінологічних заходів; плановість кримінологічної діяльності з одночасним урахуванням стану злочинності й ужитих раніше заходів щодо її стримування; широка опора на громадськість; конкретність запобіжної діяльності; відповідальність за виконання погоджених рішень.

У підрозділі 2.4 *«Наукові засади управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури»* зазначається, що в умовах кримінальної ситуації, яка склалась, управління кримінологічною діяльністю об'єктивно набуває значення провідного напрямку соціальної політики й практики. У цілому, коли у рамках зазначеної діяльності виділяють галузеві напрями (зокрема, управлінські та кримінологічні), то мається на увазі вироблена вищими органами державної влади генеральна лінія, стратегія і тактика протидії злочинності, що визначають конкретну орієнтацію і засоби управлінського впливу на це небезпечне суспільне явище шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Організація – це особливий вид діяльності, що пронизує все управління кримінологічною діяльністю. Натомість управління – стрижень усього процесу організації кримінологічної діяльності. Організаційні засоби (принципи, методи),

необхідні для управління процесами при здійсненні кримінологічної діяльності, концентруються в системі даного управління. Тому питання організації кримінологічної діяльності повністю належать до відповідної сфери управління.

Керівництво кримінологічною діяльністю – це організація і мобілізація людських та матеріальних ресурсів для вирішення як поточних, так і перспективних завдань у конкретній сфері життєдіяльності людей, а саме у сфері протидії злочинності.

Злочинність завжди змінюється під впливом управління. Управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури визначається як вплив керуючої системи на керовану з метою «руху» останньої в бік зміни, зниження рівня. Відповідна протидія (протистояння) систем (керуючої і керованої) визначається соціально-політичними, економічними, демографічними та іншими умовами, характерними для даного суспільства.

Мета і засіб будь-якої ефективної відповіді на загрозу злочинності – це інформація. Вона забезпечує оперативний керуючий вплив органів прокуратури на злочинність, а безпосередньо управління кримінологічною діяльністю передбачає: визначення цілей управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури, розробку і прийняття відповідних рішень; розробку системи заходів, що забезпечують досягнення встановлених цілей, включаючи заходи щодо узгодження дій різних підрозділів органів прокуратури; організацію обліку виконання управлінських рішень, передбачених заходів, спрямованих на протидію, боротьбу зі злочинністю, а також запобігання злочинам; контроль виконання управлінських рішень, коригування завдань при зміні соціально-політичних, економічних, демографічних та інших умов злочинності; регулювання процесів кримінологічної діяльності, передбачення відхилень від раціонального шляху; аналіз і прогнозування явищ, пов'язаних з управлінням кримінологічною діяльністю органів прокуратури; виявлення нових потреб керуючої системи, невикористаних резервів, вивчення та впровадження передового досвіду; вироблення нових оперативних і перспективних управлінських рішень на основі аналізу та прогнозування; планування, координації і взаємодії.

Розділ 3 «Окремі напрями кримінологічної діяльності органів прокуратури» присвячений дослідженню напрямів впливу з боку органів прокуратури на окремі сфери життєдіяльності, пов'язані зі злочинністю, продукуючими її факторами, або механізмом протидії їй.

У підрозділі 3.1 *«Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу органами прокуратури»* зазначається, що задля ефективного здійснення діяльності органами прокуратури у межах державної кримінологічної політики, необхідним є кримінологічний моніторинг.

Основною стратегічною метою здійснення державного моніторингу протидії злочинності є одержання інформації, що дозволяє здійснювати: визначення масштабів поширення злочинності у країні з урахуванням латентних характеристик, виявлення та прогнозування пов'язаних із цим негативних наслідків; виявлення, прогнозування й оцінку рівня загроз національній безпеці у сфері протидії злочинності; прийняття необхідних управлінських рішень у сфері

протидії злочинності на державному, регіональному та місцевому рівнях; оцінку ефективності проведеної політики в сфері протидії злочинності та формування пропозицій з її підвищення.

Щодо кримінологічного моніторингу в діяльності органів прокуратури, то він повинен включати аналіз наступних найбільш гострих аспектів криміногенної ситуації: встановлення об'єктивної і повної оцінки сформованої криміногенної обстановки в цілому у державі, з огляду на особливості її характеристик по окремим найбільш кримінально ураженим регіонам; проведення моніторингу всіх успішно реалізованих і «провальних» раніше діючих концепцій та програм державного, регіонального й місцевого рівнів з питань протидії злочинності та запобігання злочинам; здійснення моніторингу ефективності роботи правозастосовної та виконавчої систем державних органів, що здійснюють кримінально-правову боротьбу зі злочинністю і наслідками злочинності, для того, щоб розкрити найбільш типові та поширені помилки у цій сфері, які також впливають на загальний стан проблеми; моніторинг можливостей та ефективності чинного кримінального покарання за злочини, застосовуваного у поєднанні з наступним комплексом заходів із ресоціалізації, соціально-психологічної адаптації до життя; моніторинг громадської думки, з'ясування ступеня готовності громадянського суспільства надавати допомогу у протидії злочинності, запобіганні злочинам особливо серед підростаючого покоління, можливості вибудовування громадськістю загороджувальних бар'єрів на шляху злочинців; систематичне здійснення моніторингу ефективності діяльності правоохоронних органів для того, щоб вчасно бачити і виправляти допущені помилки, вносити необхідні корективи з метою максимального досягнення поставлених завдань.

У підрозділі 3.2 *«Координація органами прокуратури діяльності суб'єктів протидії злочинності та інші форми взаємодії з ними»* координацію у сфері протидії злочинності розглянуто як постійно існуючу об'єктивну категорію, необхідну умову і регулятор відповідних державних і суспільних відносин. Координація означає як погодженість дій у досягненні певної загальної мети, так і дотримання певних процедурних правил поведінки у спільній сфері діяльності, чітке і послідовне виконання своїх функцій кожним з учасників відносин у цій сфері, де одна структура доповнює або підкріплює іншу. Ця обставина обґрунтовує наявність і організаційні форми координації у сфері протидії, що забезпечує узгодженість функціонування підвідомчих структур з метою виконання спільних завдань. У такому випадку координаційна діяльність є владною, розпорядницькою, має характер керівництва, коли всі підпорядковані структури діють відповідно до єдиних для всіх директив, наказів, вказівок, інструкцій вищестоящих управлінських ланок, чим і забезпечується значною мірою злагодженість їх діяльності.

Натомість розуміння категорії взаємодії у сфері протидії злочинності полягає у двох взаємопов'язаних аспектах. По-перше, взаємодія виступає як фактор, який характеризує організаційну сторону управління суб'єктами протидії злочинності; по-друге, сама організаційна структура через взаємодію відображає ступінь своєї раціональності, доцільності та ефективності. Взаємодія у межах кримінологічної діяльності має прояв як у внутрішньо-організаційній діяльності

системи (структурна та системна побудова), так і в зовнішніх її функціях (протидія злочинам та іншим правопорушенням, захист економічних інтересів держави та громадян тощо).

Прокуратура не лише бере участь у виробленні єдиних узгоджених рішень і рекомендацій у сфері кримінологічної діяльності правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю, але й сама безпосередньо їх виконує. При цьому прокуратура є органом, що діє на процесуальній основі. Виконуючи цю функцію, вона проявляє себе як партнер, що знає й дотримується процесуальної самостійності кожного правоохоронного органу й відповідно до цього будує свої відносини з іншими органами. Зазначене робить її найбільш прийнятним для самих правоохоронних органів організатором координації, що знайшло відбиття у чинному законодавстві.

У підрозділі 3.3 *«Реалізація кримінологічної функції органами прокуратури при здійсненні прокурорського нагляду»* зазначається, що чинний Закон України *«Про прокуратуру»* позбавив цей орган функції загального нагляду. Він залишений лише щодо: 1) додержання законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 2) додержання законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Зроблено висновок про передчасність подібного кроку, адже він спричинив суттєвий негативний вплив на стан законності і правопорядку в державі. Цілі та сутність прокурорського нагляду полягають у тому, що він за визначенням протистоїть правопорушенням, у тому числі найбільш небезпечним з них – злочинам. Прокурорський нагляд спричиняє стримуючий вплив на дестабілізаційні процеси у суспільстві, що останніми роками помітно активізувалися. Значний антикриміногенний потенціал притаманний усьому загальному нагляду (нагляду за виконанням законів), включаючи перевірку реалізації законів, що регулюють відносини в економічній, соціальній, екологічній, адміністративно-юрисдикційної та інших сферах. Сама природа цієї галузі нагляду така, що він має особливе значення саме в превентивному плані, в аспекті раннього запобігання злочинам та іншим правопорушенням, впливу на їх причини та умови.

У результаті вжиття заходів прокурорського реагування відбувається переривання дії такого виду кримінологічної детермінації, як зв'язок станів: припиненням адміністративних правопорушень вдається попередити розростання їх до значних розмірів, заподіяння ними великої шкоди, настання тяжких наслідків, набуття інших ознак відповідних злочинів. Аналогічне переривання зв'язку станів можна констатувати у відношенні не тільки адміністративних, але й інших за своєю юридичною природою правопорушень, що виявляються і припиняються під час наглядової роботи прокуратури (цивільно-правових, трудових, митних тощо), які також можуть перерости у злочини.

Разом із впливом на кримінологічні детермінанти, що виражаються у зв'язку станів, прокуратура, як суб'єкт протидії злочинності, реалізує свій антикриміногенний потенціал шляхом виявлення й усунення (блокування,

нейтралізації) широкого спектра причин та умов злочинності. Стосовно таких видів кримінологічної детермінації, як зв'язки заподіяння й обумовлення, особливе значення має нагляд прокуратури за виконанням законів, який з урахуванням інтересів запобігання злочинам повинен здійснюватися, по суті, в режимі моніторингу, тобто безперервно.

На підтвердження ефективності загального нагляду прокуратури у системі її кримінологічної діяльності здійснено аналіз емпіричних даних за 2013 – 2015 роки, що стосуються наглядової діяльності органів прокуратури на пріоритетних напрямках, зокрема у бюджетній сфері, у сфері землекористування та охорони надр, атмосферного повітря і водних ресурсів, щодо захисту прав і свобод дітей, запобігання поширенню продукції, яка пропагує насильство, жорстокість, сексуальну розпусту і розбещення тощо.

Досліджено специфіку використання матеріалів наглядових перевірок як підстав для відкриття кримінального провадження, насамперед щодо захисту прав громадян на оплату праці, соціальне, пенсійне забезпечення, інтересів держави від неправомірних посягань у сфері державної та комунальної власності, у бюджетній сфері, у тому числі при закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, в екологічній та земельних сферах, захисту конституційних засад підприємницької діяльності. Наголошено на тому, що кримінальне провадження, розпочате за матеріалами загального нагляду, дає можливість використовувати у цілях протидії злочинності та запобігання злочинам як процесуальні, так і непроцесуальні, але пов'язані з розслідуванням засоби та методи, які в кожному конкретному випадку не застосовувалися, якщо у виявлених порушеннях закону не були б виявлені ознаки злочинів.

Проаналізовано стан прокурорського нагляду за додержання законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, що здійснено через призму діяльності кожного окремого правоохоронного відомства.

Розглянуто специфіку прокурорського нагляду за додержання законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, у вирішенні кримінологічних завдань щодо рецидивних злочинів. Зроблено висновок, що ця галузь прокурорського нагляду має виражену запобіжну спрямованість.

У підрозділі 3.4 «Кримінологічна діяльність органів прокуратури в системі правового виховання населення і посадових осіб» зазначається, що цей вектор кримінологічної діяльності має вагоме значення для вирішення завдань протидії злочинності та запобігання злочинам (насамперед, щодо цілеспрямованого впливу на суб'єктивні причини та умови протиправної поведінки). Проте її жодним чином законодавчо не закріплено та не врегульовано. Натомість прокурорські працівники беруть участь у правовій пропаганді, правовій освіті та вихованні. Саме вони, враховуючи їх статус та функції, характер службової діяльності, високі вимоги, що висуваються до освітнього рівня і морального статусу, можуть найбільш професійно та кваліфіковано, а отже, ефективно протистояти криміногенному тиску у роботі ЗМІ, що сприяють правовому нігілізму та

негативізму, зародженню, культивуванню та поширенню антигромадських поглядів і орієнтації, життєвих позицій та звичок, що відіграють роль суб'єктивних (внутрішніх) причин і умов протиправної поведінки.

Найпоширенішими непроцесуальними заходами превентивного характеру є: виступи (доповіді) у трудових колективах, навчальних закладах і засобах масової інформації; листи (повідомлення) керівникам організацій, підприємств і установ, а також особисті бесіди з посадовими особами; публікація наукових статей, заміток у пресі; проведення лекцій, практикумів. Також прокурорській практиці відомі і такі форми реагування на обставини, що сприяли вчиненню злочинів, як: розробка разом з іншими правоохоронними органами комплексних заходів запобіжного характеру; проведення бесід з потерпілими, чия віктимна поведінка спровокувала вчинення злочину; особами, які вчинили антигромадські вчинки, але не притягнуті з тих або інших причин до кримінальної відповідальності; батьками, близькими, знайомими, друзями, однокласниками, колегами, педагогами, керівниками вищевказаних осіб; участь у диспутах, «круглих столах», конференціях, симпозіумах, інших заходах, присвячених питанням протидії злочинності та запобігання злочинам; створення міжвідомчих консультативних груп учених і практиків правоохоронної діяльності з метою надання практичної та методичної допомоги у справі запобігання злочинам або окремим правопорушенням.

Як додаткові заходи, спрямовані на віктимологічну профілактику злочинів, можуть застосовуватися: виготовлення і поширення спеціальних пам'яток, застережень про те, як уберегтися від злочинця, не стати жертвою злочину; повідомлення громадян через засоби масової інформації про факти злочинів, вчинені на даній території, типові дії злочинців, про те, як варто діяти громадянам у випадку зустрічі зі злочинцями або при потраплянні у конфліктну ситуацію, а також про можливі потенційно криміногенні ситуації; орієнтування їх на підтримку постійного зв'язку із правоохоронними органами; проведення цілеспрямованих бесід, зборів, нарад, тренінгів і занять із особами, які характеризуються підвищеним ступенем віктимності, а також контроль за їх поведінкою; проведення за участю представників громадськості нарад і методичних семінарів для прокурорських, слідчих і оперативних співробітників, присвячених проблемам запобігання злочинам.

Розділ 4 «Удосконалення кримінологічної діяльності органів прокуратури» присвячений дослідженню концептуальних параметрів модернізації та оптимізації кримінологічної діяльності органів прокуратури.

У підрозділі 4.1 *«Ефективність кримінологічної діяльності органів прокуратури»* обґрунтовується, що досліджувана категорія визначається на макро- і мікрорівнях. На макрорівні ефективність оцінюється, виходячи із досягнення мети зміцнення законності у державі в цілому. Тут застосовуються в основному статистичні, кількісні показники. Однак цей шлях є регресивним, таким, що може призвести до необдуманих дій та прийняття недостатньо обґрунтованих рішень. Отже, виводити формулу ефективності доцільно перш за все через якісні показники, ґрунтовний аналіз яких приведе, зокрема, і до усвідомлення змісту проблем досягнення певного рівня такої ефективності.

Якість кримінологічної діяльності органів прокуратури може розглядатися крізь призму нормативно-правового, інституційного та соціального аспектів. Нормативно-правовий аспект якості можна охарактеризувати з точки зору якості нормативно-правової основи (або законодавства в широкому розумінні цього терміна) кримінологічної діяльності органів прокуратури. До критеріїв якості законодавства даного різновиду можна віднести наступні: наукову та юридично-технічну розробленість, суспільну необхідність, економічну обґрунтованість, політичну нейтральність, культурну та соціальну прийнятність (допустимість). Критерій наукової та юридично-технічної розробленості можна умовно поділити на наукову розробленість та дотримання правил юридичної техніки. Інституційний аспект якості полягає у встановленні конкретних вимог до органів, завданням яких є її реалізація. Соціальний аспект якості характеризується з точки зору дотримання вимог, що висуваються до її безпосередніх виконавців – персоналу суб'єктів протидії злочинності, зокрема органів прокуратури.

Якість кримінологічної діяльності органів прокуратури зумовлюється ще і результативністю, неупередженістю та професіоналізмом працівників органів прокуратури, від роботи яких залежить, окрім іншого, рівень довіри громадян до усіх органів державної влади.

На мікрорівні оцінка кримінологічної діяльності органів прокуратури пов'язана із правозастосовною діяльністю. Поряд з указаними критеріями можна виділити і деякі додаткові відомості (супутні дані та характеристики), за якими можна здійснити певні висновки щодо ефективності: рівень злагодженості роботи і координації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських та релігійних організацій у сфері протидії злочинності; показник кількості осіб, щодо яких вжито заходи кримінологічного впливу; активність внесення змін і доповнень до підзаконних актів, у яких відображаються завдання та тенденції розвитку кримінологічної діяльності органів прокуратури; ефективність витрачання коштів, виділених на утримання органів прокуратури.

У підрозділі 4.2 «*Структура механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури*» названий механізм визначено як систему правових норм і відносин, відповідних суб'єктів застосування та об'єктів реалізації, що характеризує спрямованість, способи і засоби діяльності органів прокуратури щодо всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності й створення гарантій досягнення цілей органів прокуратури.

Сутність даного механізму полягає у застосуванні закону, норм, перш за все кримінального права, для впорядкування суспільних відносин у сфері протидії злочинності. Складовими цього механізму є наступні компоненти: специфічний об'єкт впливу – правові відносини у сфері протидії злочинності; правове джерело і засоби впливу – норми права, що разом з іншими складовими створюють режим законності; характер впливу – системність, повторюваність, відносно тривалі просторово-часові межі; мета – забезпечення безпеки особи, соціуму, держави, захист від кримінальних загроз.

Стадії реалізації механізму кримінологічної діяльності містять два змістовні блоки: стадія законотворчості (правотворчості) з питань протидії злочинності та стадія застосування норм права.

Під правовим забезпеченням механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури запропоновано розуміти систематизований вплив норм права на правовідносини, які становлять сутність діяльності суб'єктів протидії злочинності щодо вироблення та застосування найбільш оптимальних засобів кримінологічного впливу. Змістом цієї підсистеми механізму кримінологічної діяльності органів прокуратури є встановлена державою система правових норм і правовідносин, що характеризують напрями, форми, способи, засоби та організаційно-правовий інструментарій кримінологічної діяльності щодо її здійснення та забезпечення. Змістовною основою даного механізму є система органів прокуратури та організаційно-правових елементів, що її реалізують.

У підрозділі 4.3 *«Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності органів прокуратури»* окреслення ключових проблем кримінологічної діяльності органів прокуратури як підсистеми протидії злочинності надало змогу зробити висновок про те, що досліджувана система в Україні нині перебуває на стадії становлення. Її кримінологічне забезпечення характеризується такими провідними напрямками удосконалення, як: 1) кримінологічний моніторинг; 2) удосконалення механізму кримінологічної діяльності органів прокуратури через моделювання правового розвитку, експертизу законопроектів, правові експерименти, що відповідають вимогам часу і сучасним завданням реформування органів кримінальної юстиції у дусі кращих стандартів світової теорії та практики; 3) правозастосування і нагляд за додержанням законності; 4) політика у сфері кадрового забезпечення реформування органів прокуратури; 5) правове виховання і правова освіта; 6) інформаційне забезпечення.

ВИСНОВКИ

На основі критичного осмислення стану і проблем протидії злочинності в Україні, та керуючись основними положеннями системно-структурного підходу до вивчення соціальних систем, у представленій дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в аналізі організаційно-функціональних засад кримінологічної діяльності органів прокуратури, та сформульовано авторське бачення шляхів підвищення її ефективності. Конкретизація цих положень відображається у наступних висновках.

1. Протидія злочинності являє собою комплекс засобів, способів і прийомів забезпечення безпеки охоронюваних законом інтересів громадян, суспільства і держави, що полягає в розробці та здійсненні системи цілеспрямованих заходів профілактики, запобігання та припинення злочинів, перешкоджання виникненню причин та умов, що їм сприяють.

2. Прокуратура – найважливіша ланка правоохоронної системи, якій іманентно властива функція протидії злочинності та іншим правопорушенням, яка, натомість, законодавчо для неї не визначена. За обсягом запобіжної діяльності прокуратура є суб'єктом з широкою (універсальною) компетенцією; за часом функціонування – традиційною, що діє на спеціально-кримінологічному рівні. При цьому здійснювані нею заходи можуть бути загальнодержавними, регіональними, місцевими та об'єктовими; за змістом – правовими, організаційно-управлінськими або ідеологічними; за формою – процесуальними або непроцесуальними.

3. У запобіжній діяльності прокуратури переважає загальна профілактика, у той таки час як заходи індивідуальної профілактики мають обмежене поле застосування – ситуації розслідування злочинів, нагляд за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство, адміністраціями кримінально-виконавчих установ та деякі інші випадки. Через це у діяльності прокуратури із запобігання злочинам переважають заходи-сигнали з інформацією про необхідність цілеспрямованого впливу на криміногенні фактори. Заходи-дії застосовуються прокуратурою здебільшого для правового або ідеологічного впливу.

4. Кримінологічна діяльність органів прокуратури – це інтегрована в єдину систему протидії злочинності сукупність функціональних елементів (засобів, форм і видів діяльності), за допомогою яких суб'єкт впливає на фактори злочинності, досягаючи тим самим результативного виконання визначених для органів прокуратури завдань і функцій. Її складають правозастосовна, юрисдикційна, правоустановча, правороз'яснювальна, правонаділяюча і наглядова діяльність, інтегративним фактором для яких є цільова спрямованість на комплексне забезпечення безпеки в соціумі.

5. Проведений аналіз даних статистичної звітності про стан протидії злочинності, корупції та прокурорсько-слідчу роботу на території України у 2013 – 2015 роках та їх порівняння із відповідними показниками роботи за 2005 – 2012 роки дозволяє констатувати, що характер загроз від злочинності є цілком очевидним: якщо для її контролю і боротьби з найнебезпечнішими її проявами не вживати ефективних заходів, то вона може спричинити потужний дестабілізуючий вплив на суспільно-політичне життя, економічну і фінансову системи держави та в цілому на її розвиток. Але особливо пагубний вплив злочинність чинить на населення. Підриваючи громадський порядок і громадську безпеку, вона породжує в людей почуття непевності й страху, повної незахищеності. У суспільстві в широких масштабах відбувається віктимізація населення, криміналізація суспільних і державних структур, деформація суспільної й індивідуальної свідомості.

6. Формування та реалізація кримінологічної політики органами прокуратури мають вагоме значення для теорії і практики кримінологічної діяльності, адже у ній знаходить своє вираження воля суспільства, у формі політико-правових ідей втілюються основні засади організації та здійснення відповідної діяльності, визначаються пріоритети її гуманітарної, економічної і правозастосовної основи, створюються передумови для формування адекватних

механізмів реалізації правоохоронного потенціалу та запровадження новітніх підходів з метою оптимізації та підвищення ефективності функціонування системи як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

7. Пріоритети кримінологічної діяльності органів прокуратури – це сфери, у яких криміногенна ситуація для відповідного організаційного рівня складається найбільш несприятливо. Основним критерієм пріоритетності певних напрямів кримінологічної діяльності органів прокуратури є стан забезпечення законності і структура злочинності в межах певної території, встановлювані на основі всебічного аналізу злочинів, інших правопорушень, причин та умов, що сприяють їх вчиненню. На цій підставі як пріоритети виділяються бюджетна сфера, сфери землекористування та охорони надр, атмосферного повітря і водних ресурсів, захист прав громадян на оплату праці, соціальне, пенсійне забезпечення, закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, захисту конституційних засад підприємницької діяльності. Як пріоритетні об'єкти кримінологічної діяльності органів прокуратури можуть виступати певні міста, райони, мікрорайони усередині адміністративно-територіальних одиниць, у яких складалася найбільш несприятлива криміногенна ситуація, що вимагає спільних і узгоджених зусиль низки або всіх наявних правоохоронних органів відповідного рівня, а також можливого залучення додаткових сил та засобів.

8. Кримінологічна діяльність прокуратури має багаторівневу диференціацію. По-перше, за масштабом кримінологічної діяльності та спрямованістю: 1) діяльність всієї системи органів прокуратури на рівні суспільства в цілому, 2) діяльність органів та підрозділів прокуратури на рівні окремих соціальних груп, 3) діяльність конкретних працівників цих органів та підрозділів на індивідуальному рівні. По-друге, за якістю об'єктів кримінологічного впливу: на загальному рівні об'єктом впливу є злочинність як система; на рівні особливого – злочинність певного виду; на рівні окремого – злочинний акт конкретного індивіда.

9. Система принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури поділена на загальноорганізаційні, спеціальні та галузеві, й складається з наступних засадничих положень: законність; науковість; гласність; погодженість дій усіх учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам; доцільність запобіжних заходів та їх ефективність; самостійність у межах наданих повноважень при виконанні погоджених рішень, рекомендацій та проведенні кримінологічних заходів; плановість кримінологічної діяльності з одночасним урахуванням стану злочинності і вжитих раніше заходів щодо її стримування; широка опора на громадськість; конкретність запобіжної діяльності; відповідальність за виконання погоджених рішень.

10. Управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури передбачає: визначення цілей управління, розробку і прийняття відповідних рішень; формування системи заходів, що забезпечують досягнення встановлених цілей, включаючи заходи щодо узгодження дій різних підрозділів органів прокуратури; організацію обліку виконання управлінських рішень, передбачених заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, а також запобігання злочинам; контроль виконання управлінських рішень, коригування завдань при зміні

соціально-політичних, економічних, демографічних та інших умов злочинності; регулювання процесів кримінологічної діяльності, передбачення відхилень від раціонального шляху; аналіз і прогнозування явищ, пов'язаних з управлінням кримінологічною діяльністю; виявлення нових потреб керуючої системи, невикористаних резервів, вивчення та впровадження передового досвіду; вироблення нових оперативних і перспективних управлінських рішень на основі аналізу та прогнозування; планування, координацію і взаємодію.

11. Кримінологічний моніторинг є необхідною умовою підвищення ефективності державної політики у сфері протидії злочинності. Його стратегічною метою є одержання інформації, що дозволяє здійснювати: визначення масштабів поширення злочинності у країні з урахуванням латентних характеристик, виявлення та прогнозування пов'язаних із цим негативних наслідків; виявлення, прогнозування й оцінку рівня загроз національній безпеці у сфері протидії злочинності; прийняття необхідних управлінських рішень у сфері протидії злочинності на державному, регіональному та місцевому рівнях; оцінку ефективності проведеної політики в сфері протидії злочинності та формування пропозицій з її підвищення.

12. Координація у сфері протидії злочинності означає як погодженість дій у досягненні певної загальної мети, так і дотримання певних процедурних правил поведінки у спільній сфері діяльності, чітке і послідовне виконання своїх функцій кожним з учасників відносин у цій сфері, де одна структура доповнює або підкріплює іншу. Єдиним органом, здатним здійснювати координацію дій правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю, є прокуратура, що знайшло відбиття у чинному законодавстві. Враховуючи її правовий статус, вона може виступати організатором стратегічного управління кримінологічною діяльністю, не придушуючи самостійності інших учасників зазначеної діяльності, не зачіпаючи їх прав, залишаючись при цьому органом нагляду за дотриманням законності в діяльності всіх правоохоронних органів.

13. Зроблено висновок про передчасність позбавлення прокуратури функції загального нагляду, що спричинило суттєвий негативний вплив на стан законності і правопорядку в державі. На підставі аналізу емпіричних даних наголошено на значному антикриміногенному потенціалі загального нагляду за виконанням законів, включаючи перевірку реалізації законів, що регулюють відносини в економічній, соціальній, екологічній, адміністративно-юрисдикційної та інших сферах. Сама природа цієї галузі нагляду така, що він має особливе значення саме в превентивному плані, в аспекті раннього запобігання злочинам та іншим правопорушенням, впливу на їх причини та умови.

14. Кримінологічна діяльність органів прокуратури в системі правового виховання населення і посадових осіб має вагоме значення для вирішення завдань протидії злочинності та запобігання злочинам (насамперед, щодо цілеспрямованого впливу на суб'єктивні причини та умови протиправної поведінки). Саме прокурорські працівники, враховуючи їх статус та функції, характер службової діяльності, високі вимоги, що висувуються до освітнього рівня і морального статусу, можуть найбільш професійно та кваліфіковано, а отже, ефективно протистояти криміногенному тиску у роботі ЗМІ, що сприяють

правовому нігілізму та негативізму, зародженню, культивуванню та поширенню антигромадських поглядів і орієнтації, життєвих позицій та звичок, що відіграють роль суб'єктивних (внутрішніх) причин і умов протиправної поведінки.

15. Ефективність кримінологічної діяльності органів прокуратури визначається на макро- і мікрорівнях. На макрорівні ефективність оцінюється, виходячи із досягнення мети зміцнення законності у державі в цілому. Тут застосовуються кількісні та якісні показники. Якість кримінологічної діяльності органів прокуратури може розглядатися крізь призму нормативно-правового, інституційного та соціального аспектів. Нормативно-правовий аспект можна охарактеризувати з точки зору якості законодавчої основи кримінологічної діяльності органів прокуратури. Інституційний аспект полягає у встановленні конкретних вимог до органів, завданням яких є її реалізація. Соціальний аспект якості характеризується з точки зору дотримання вимог, що висувуються до її безпосередніх виконавців – персоналу органів прокуратури.

На мікрорівні оцінка кримінологічної діяльності органів прокуратури пов'язана із правозастосовною діяльністю. Тут можливі такі критерії, за якими можна зробити певні висновки щодо ефективності: рівень злагодженості роботи і координації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій у сфері протидії злочинності; показник кількості осіб, щодо яких вжито заходи кримінологічного впливу; активність внесення змін і доповнень до підзаконних актів, у яких відображаються завдання та тенденції розвитку кримінологічної діяльності органів прокуратури; ефективність витрачання коштів, виділених на утримання органів прокуратури.

16. Механізм реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури є системою правових норм і відносин, відповідних суб'єктів застосування та об'єктів реалізації, що характеризує спрямованість, способи і засоби діяльності органів прокуратури щодо всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності й створення гарантій досягнення цілей органів прокуратури.

Складовими цього механізму є: специфічний об'єкт впливу – правові відносини у сфері протидії злочинності; правове джерело і засоби впливу – норми права, що разом з іншими складовими створюють режим законності; характер впливу – системність, повторюваність, відносно тривалі просторово-часові межі; мета – забезпечення безпеки особи, соціуму, держави, захист від кримінальних загроз.

17. Окреслення ключових проблем кримінологічної діяльності органів прокуратури як підсистеми протидії злочинності надало змогу зробити висновок про те, що досліджувана система в Україні нині перебуває на стадії оновлення. Її кримінологічне забезпечення характеризується такими провідними напрямками удосконалення, як: 1) кримінологічний моніторинг; 2) удосконалення всього механізму кримінологічної діяльності органів прокуратури через моделювання правового розвитку, експертизу законопроектів, правові експерименти, що відповідають вимогам часу і сучасним завданням реформування органів кримінальної юстиції у дусі кращих стандартів світової теорії та практики; 3) правозастосування і нагляд за додержанням законності; 4) політика у сфері

кадрового забезпечення реформування органів прокуратури; 5) правове виховання і правова освіта; 6) інформаційне забезпечення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Іщук О. С. Кримінологічна діяльність органів прокуратури : монографія / О. С. Іщук. Х. : Золота миля, 2014. – 366 с.

Статті у наукових фахових виданнях України, виданнях іноземних держав та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз:

2. Іщук О. С. Правове забезпечення механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Наше право. – 2014. – № 10. – С. 101–106.

3. Іщук О. С. Механізм формування і реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Європейські перспективи. – 2014. – № 10. – С. 89–95.

4. Іщук О. С. Характеристика діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності / О. С. Іщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2014. – № 2 (49). – С. 110–116.

5. Іщук О. С. Прокуратура як суб'єкт протидії злочинності / О. С. Іщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2014. – № 3 (50). – С. 146–153.

6. Іщук О. С. Наукове супроводження кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Європейські перспективи. – 2015. – № 1. – С. 88–93.

7. Іщук О. С. Реалізація кримінологічної політики держави в діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Наше право. – 2015. – № 2. – С. 92–95.

8. Іщук О. С. Критерії оцінки ефективності кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // ПравоUA. – 2015. – № 2. – С. 76–82.

9. Іщук О. С. Феноменологічні засади дослідження протидії злочинності / О. С. Іщук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : юридичні науки. – 2015. – Випуск 3. – Том 3. – С. 14–17.

10. Іщук О. С. Принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Митна справа. – 2015. – № 5, Ч. 2. – С. 65–74.

11. Іщук О. С. Пріоритети та рівні кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Митна справа. – 2015. – № 4, Ч. 2. – С. 31–37.

12. Іщук О. С. Оцінка ефективності кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Європейські перспективи. – 2015. – № 4. – С. 67–74.

13. Іщук О. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Європейські перспективи. – 2015. – № 11. – С. 121–125.

14. Іщук О. С. Щодо структури механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук / Наше право. – 2015. – № 10. – С. 119–123.
15. Іщук О. С. Якість та ефективність як базові категорії запобіжної функції органів прокуратури / О. С. Іщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2016. – № 3 (57). – С. 157–165.
16. Іщук О. С. Складові кримінологічного моніторингу в діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Наше право. – 2016. – № 3. – С. 101–105.
17. Іщук О. С. Щодо критеріїв якості показників та ефективності кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 106–110 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_3_21.pdf.
18. Іщук О. С. Форми координації органами прокуратури діяльності суб'єктів протидії злочинності / О. С. Іщук // Європейські перспективи. – 2016. – № 3. – С. 130–135.
19. Іщук О. С. Наукові засади управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури / О. С. Іщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2016. – № 2 (55). – С. 152–159.
20. Іщук О. С. Структурні рівні організації кримінологічної діяльності / О. С. Іщук // Вісник Кримінологічної асоціації України № 2 (13) : збірник наукових праць [редкол. О. М. Бандурка (голов. ред.) та ін.]. – Харків : ХНУВС, 2016. – С. 102–110.
21. Іщук О. С. Нагляд в системі кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Наше право. – 2016. – № 4. – С. 116–121.
22. Іщук О. С. Критерії ефективності кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2016. – № 3 (56). – С. 79–84.

Тези наукових доповідей:

23. Іщук О. С. Про феномен протидії злочинності / О. С. Іщук // Ступенева професійна освіта у вітчизняному та європейському освітньому просторі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 7 червня 2012 р.) / Чернігівський юридичний коледж ДПіТС України. – Чернігів: – 2012. – С. 128–133.
24. Іщук О. С. Принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : 36. наук. ст. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 11 квітня 2013 р.) / Мін-во аграрної політики та прод-ва України; Жит. нац. агроекологічний ун-т. – Ж. : ЖНАЕУ, 2013. – С. 207–209.
25. Іщук О. С. Пріоритети кримінологічної діяльності органів прокуратури України / О. С. Іщук // Актуальні проблеми господарського, адміністративного та кримінального права і процесу: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, (м. Донецьк, 15 березня 2014 р.) : Донецьк : ООО «Цифровая типография», 2014. – С. 98–100.

26. Іщук О. С. Дія кримінального закону у просторі / О. С. Іщук // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 30–31 березня 2014 р.) – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 179–181.

27. Іщук О. С. Наукові засади вдосконалення кримінологічної діяльності органів прокуратури / О. С. Іщук // Актуальні проблеми розслідування злочинів : зб. тез доповідей III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 липня 2014 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 247–249.

АНОТАЦІЯ

Іщук О. С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, Україна, 2016.

У роботі на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання прокуратурою завдань у сфері протидії злочинності досліджено специфіку здійснення нею кримінологічної діяльності, а також визначено шляхи її удосконалення. Розглянуто феноменологічні засади протидії злочинності та проаналізовано місце і роль прокуратури як суб'єкта протидії злочинності. Надано характеристику діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності. Вивчено реалізацію кримінологічної політики держави в діяльності органів прокуратури, визначено пріоритети та рівні кримінологічної діяльності, систематизовано принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури. Досліджено наукові засади управління кримінологічною діяльністю органів прокуратури. Розглянуто наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу органами прокуратури. Проаналізовано координацію органами прокуратури діяльності суб'єктів протидії злочинності та інші форми взаємодії з ними. Проаналізовано проблеми реалізації кримінологічної функції органами прокуратури при здійсненні прокурорського нагляду. Надано характеристику кримінологічної діяльності органів прокуратури в системі правового виховання населення і посадових осіб. Визначено ефективність кримінологічної діяльності органів прокуратури. Досліджено структуру механізму реалізації кримінологічної діяльності органів прокуратури. Вивчено інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності органів прокуратури. На підставі проведеного дослідження сформульовано рекомендації із удосконалення теоретичних засад та підвищення ефективності практики кримінологічної діяльності органів прокуратури.

Ключові слова: кримінологічна діяльність, протидія злочинності, нагляд, координація, моніторинг, ефективність, правоохоронні органи.

АННОТАЦИЯ

Ищук А. С. Теоретические и практические основы криминологической деятельности органов прокуратуры Украины. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, Украина, 2016.

В работе на основе анализа теоретических основ, правового регулирования и практики решения прокуратурой задач в сфере противодействия преступности исследована специфика осуществления ею криминологической деятельности, а также определены пути ее совершенствования. При этом криминологическая деятельность органов прокуратуры понимается как интегрированная в единую систему противодействия преступности совокупность функциональных элементов (средств, форм и видов деятельности), с помощью которых субъект влияет на факторы преступности, достигая тем самым результативного выполнения определенных для органов прокуратуры задач и функций. Ее составляют правоприменительная, юрисдикционная, правоустанавливающая, праворазъяснительная, управомочивающая и надзорная деятельность, интегративным фактором для которых является целевая направленность на комплексное обеспечение безопасности в социуме. Рассмотрены феноменологические основы противодействия преступности и проанализированы место и роль прокуратуры как субъекта противодействия преступности. Охарактеризована деятельность органов прокуратуры в сфере противодействия преступности. Изучена реализация криминологической политики государства в деятельности органов прокуратуры. Определены приоритеты и уровни криминологической деятельности органов прокуратуры. Систематизированы принципы криминологической деятельности органов прокуратуры. Исследованы научные основы управления криминологической деятельностью органов прокуратуры. Рассмотрены научные основы осуществления криминологического мониторинга органами прокуратуры. Проанализированы координация органами прокуратуры деятельности субъектов противодействия преступности и другие формы взаимодействия с ними. Изучены проблемы реализации криминологической функции органами прокуратуры при осуществлении прокурорского надзора. Охарактеризована криминологическая деятельность органов прокуратуры в системе правового воспитания населения и должностных лиц. Определены параметры оценки эффективности криминологической деятельности органов прокуратуры. Исследована структура механизма реализации криминологической деятельности органов прокуратуры, который понимается как система правовых норм и отношений, субъектов и объектов применения этих норм, характеризующий направленность, способы и средства деятельности органов прокуратуры по всестороннему обеспечению режима законности, повышения ее эффективности, достижения реальности и создание гарантий достижения целей органов прокуратуры. Изучены информационно-аналитическое обеспечение и научное сопровождение криминологической

деятельности органов прокуратуры. На основании проведенного исследования сформулированы рекомендации по совершенствованию теоретических основ и повышению эффективности практики криминологической деятельности органов прокуратуры. В качестве базовых практик для оптимизации определены: 1) криминологический мониторинг; 2) моделирование правового развития, экспертиза законопроектов, правовые эксперименты; 3) правоприменение и надзор за соблюдением законности; 4) политика в сфере кадрового обеспечения реформирования органов прокуратуры; 5) правовое воспитание и правовое образование населения; 6) информационное обеспечение.

Ключевые слова: криминологическая деятельность, противодействие преступности, надзор, координация, мониторинг, эффективность, правоохранительные органы.

SUMMARY

Ishchuk O. S. Practical, Theoretical and Methodological Principles of Criminological Activities of Prosecutor's Office Agencies of Ukraine. – *Published as manuscript.*

Thesis for a degree of Doctor of Law, Speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2016.

The author of the paper has researched the specifics of using criminological activities by the prosecutor's office and has determined the ways of its improvement based on the analysis of theoretical principles of legal regulation and practical solutions of tasks by the prosecutor's office in the sphere of combating crime. Phenomenological principles of combating crime have been considered; and the place and role of the prosecutor's office as a subject of combating crime have been analyzed. The characteristics of the activities of the prosecutor's office agencies in the sphere of combating crime have been provided. The realization of criminological policy of the state within the activities of the prosecutor's office agencies has been studied. Priorities and levels of criminological activities of the prosecutor's office agencies have been determined. The principles of criminological activities of prosecutor's office agencies have been systematized. Scientific principles of management of criminological activities of the prosecutor's office agencies have been studied. Scientific principles of realizing criminological monitoring by the prosecutor's office agencies have been considered. The author has analyzed the coordination of the activities of the subjects of combating crime and other forms of cooperation with them by the prosecutor's office agencies. The problems of implementation of criminological function by the prosecutor's office agencies while carrying out prosecutor's supervision have been studied. The characteristics of criminological activities of the prosecutor's office agencies in the system of legal education of the population and officials have been provided. The efficiency of criminological activities of the prosecutor's office agencies has been defined. The structure of the mechanism of realization of criminological activities of the prosecutor's office agencies has been studied. Information and analytical provision and scientific support of criminological activities of the

prosecutor's office agencies has been studied. Based on the conducted research the author has formulated recommendations on improvement of theoretical principles and increasing the efficiency of the practice of criminological activities of the prosecutor's office agencies.

Key words: criminological activities, crime counteraction, supervision, coordination, monitoring, effectiveness, law enforcement agencies.

Підписано до друку 17.10.2016 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х84/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.